

MAREK POLCYN
Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy

POZOSTAŁOŚCI ROŚLIN UPRAWNYCH I CHWASTÓW ZE STANOWISKA 1 i 4 W GIECZU

WSTĘP

Historia badań archeobotanicznych w Gieczu sięga lat 50. ubiegłego stulecia. Rozpoczęła je M. Klichowska analizując serię próbek z wykopalisk prowadzonych w latach 1950 – 1952 na stanowisku 1 (wnętrze grodu) i stan. 2 (wczesnośredniowieczna grobla) przez zespół doc. dr B. Kostrzewskiego. Badania zaowocowały wynikami przedstawionymi w szeregu nieopublikowanych raportów (Klichowska 1950, 1951, 1952). W roku 1953 ukazały się drukiem rezultaty badań z roku 1951 (Klichowska 1953).

Ponownie zagadnienie upraw i roślin uprawnych podjęte zostało w ramach programu badań nad holocenijskimi przemianami środowiska przyrodniczego centralnej Wielkopolski, realizowanego pod kierunkiem prof. dra Kazimierza Tobolskiego w latach 90. W 1989 po raz kolejny przeprowadzono wykopaliska na stan. 2. Podczas penetracji archeologicznej w głąb dawnych osadów jeziornych pobrano materiały do wielu badań paleośrodowiskowych, w tym archeobotanicznych (Polcyn, Wierzbicki 1991, Kubiak i in. 1991). Wyniki analiz karpologicznych przedstawione zostały w przygotowywanej obecnie do druku rozprawie na temat archeobotaniki warstw kulturowych deponowanych w środowisku wodnym (Polcyn, w przygotowaniu), a także w artykule o wczesnośredniowiecznych zbiorowiskach roślinnych w rejonie Ostrowa Lednickiego i Gieczu (Polcyn, 2000).

Nowych materiałów dostarczyły wykopaliska rozpoczęte w roku 1999 w Gieczu na stan. 4, na którym szkieletowe cmentarzysko datowane od poł. XI do XII w. nawarstwiło się na pozostałości dwufazowej osady wczesnośredniowiecznej. Celem prezentowanego komunikatu jest zestawienie danych archeobotanicznych ze stanowisk „suchych” w Gieczu, oznaczonych numerami 1 i 4 i zwrócenie uwagi na ewentualne tendencje rysujące się w zespołach makroszczątków na obu stanowiskach. W tekście wykorzystane zostaną dane zamieszczone w niepublikowanym podsumowaniu badań z lat 50. (Klichowska, 1954) oraz wyniki najnowszych analiz archeobotanicznych prowadzonych w Pracowni Paleoekologicznej MPP na materiałach ze stan. 4.

MATERIAŁ, DATOWANIE I METODA

M. Klichowska opracowała 40 próbek z wykopalisk prowadzonych w latach 1950 – 1952. Ze stanowiska 1 pochodziło 21 próbek pobranych z warstwy II arów 276, 277, 306 i warstwy IIa z ara 276. Chronologia znalezisk została określona na okres od schyłku XI w. do XIII w. włącznie. Na podstawie obecnych danych archeologicznych chronologię tą można zawęzić do okresu między XI a XII w. (Kryzstofiak, inf. ustna)

Ze stanowiska 4 opracowano 10 próbek pobranych z warstw osadniczych (warstwa V, VII, VIII) oraz obiektów archeologicznych (ob. 1/01 i 2/01). Chronologia znalezisk botanicznych określona została na wiek IX (Indycka, inf. ustna).

Wszystkie pozostałości roślin zachowały się w stanie zwęglonym. Nie mamy informacji na temat objętości próbek oraz sposobu pozyskania szczątków makroskopowych z warstw archeologicznych do badań M. Klichowskiej. Na stan. 4 próbki warstw o objętości ok. 5 l oraz wypełniska obiektów poddano flotacji. Pozostałości roślinne frakcjonowano na sitach o średnicy oczka 4, 2, 0,5 mm.

WYNIKI BADAŃ Z LAT 1950 – 1952

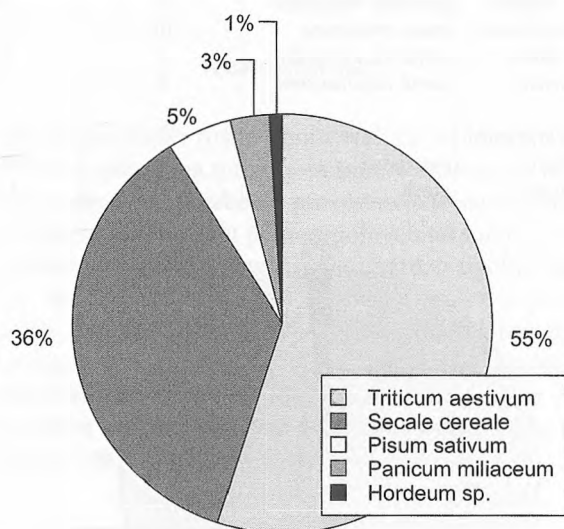
Z 21 próbek pobranych ze stan. 1 pochodzą pozostałości 17 gatunków roślin w tym 9 uprawnych i 8 chwastów. Zestawienie znalezisk prezentuje tabela 1 i 2 oraz ryc. 1. Do najliczniejszych zalicza się pszenica tworząca 55% zbioru i żyto (36%). Mniej licznie reprezentowane są nasiona grochu (5%) oraz ziarniaki prosa (3%) i jęczmienia (1%). Wśród znalezisk nie zanotowano pozostałości owsa i jednocześnie należy podkreślić

Tabela 1.
Zestawienie znalezisk roślin uprawnych na stan. 1 w Gieczu, wg Klichowskiej (1954)

Gatunek	Nazwa polska	liczba próbek	liczba znalezisk
Zboża			
<i>Triticum aestivum</i>	pszenica zwyczajna	11	1973,25 cm ³
<i>Triticum sp.</i>	pszenica	4	299 ziarniaków
<i>Secale cereale</i>	żyto zwyczajne	14	1278 cm ³
<i>Panicum miliaceum</i>	proso zwyczajne	4	91,87 cm ³
<i>Hordeum sp.</i>	jęczmień	8	24,75 cm ³
Rośliny dostarczające włókna i oleju			
<i>Linum usitatissimum</i>	len zwyczajny	1	1 nasiono
Rośliny warzywne			
<i>Pisum sativum</i>	groch zwyczajny	11	186,12 cm ³
<i>Vicia faba</i>	bób	9	442 nasiona
Sadownictwo			
<i>Prunus cerasus</i>	wiśnia	1	1

Tabela 2.
Zestawienie znalezisk chwastów na stan 1 i 4 w Gieczu

Gatunek	stan. 1	stan. 4
<i>Agrostemma githago</i>	84	
<i>Atriplex sp.</i>		1
<i>Bromus secalinus</i>		3
<i>Chenopodium album</i>		51
<i>Chenopodium polyspermum</i>		71
<i>Datura stramonium</i>	4	
<i>Galium aparine</i>		7
<i>Galium spurium</i>		2
<i>Neslia paniculata</i>		2
<i>Polygonum convolvulus</i>		39
<i>Polygonum hydropiper</i>	1	
<i>Polygonum lapathifolium</i>	2	22
<i>Polygonum persicaria</i>	12	2
<i>Rumex acetosa</i>	5	
<i>Setaria glauca</i>	1	
<i>Setaria viridis</i>	1	6

Ryc. 1. Giecz, stan. 1, zestawienie znalezisk roślin uprawnych datowanych na XI — XII w. wg danych Klichowskiej (1954)

niewielką liczbę nasion i owoców chwastów (Tab. 2). Z zestawienia wyłączono pozostałości bobu ponieważ jego ilość wyrażono liczbą znalezionych nasion, a nie jak pozostałych — objętością. Do znalezisk innych roślin uprawnych należy pojedyncze nasiono lnu i jedna pestka wiśni.

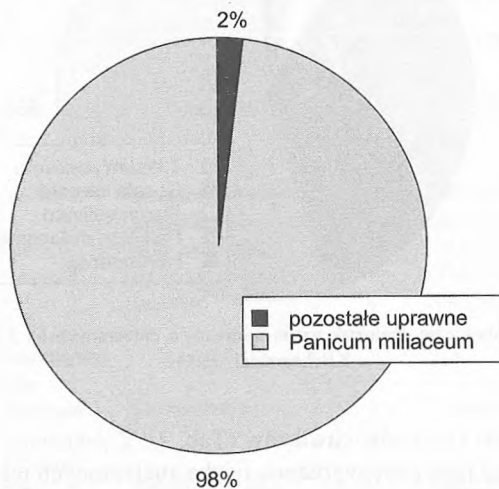
WYNIKI BADAŃ Z LAT 2000 – 2001

Z 10 próbek pobranych dotąd na stan. 4 w Gieczu pochodzą pozostałości 19 taksonów w tym 8 uprawnych i 11 chwastów. Zestawienie znalezisk prezentuje tabela 2 i 3 oraz ryc. 2 i 3. Wśród znalezisk archeobotanicznych dominują ziarniaki prosa, które tworzą 98% zbioru wszystkich taksonów uprawnych (Ryc. 2). Po wyłączeniu ich ze sumy znalezisk, pod względem liczebności wyróżniają się dwa gatunki: pszenica — 49% i soczewica -36% (Ryc. 3). Groch, żyto i jęczmień zajmują odpowiednia 6%, 3%, 1% zbioru. Ok. 5% zbioru tworzą nieoznaczone ziarniaki zbóż opisane jako *Cerealia* indet. W materiale botanicznym natrafiono na 4 ziarniaki owsa, najprawdopodobniej uprawnego. Udział chwastów w próbkach jest niewielki (Tab. 2).

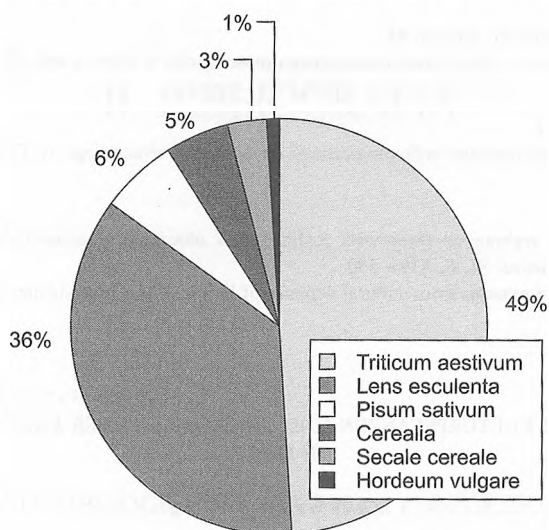
Tabela 3.

Zestawienie znalezisk roślin uprawnych na stan 4 w Gieczu

Gatunek	Nazwa polska	liczba próbek	liczba znalezisk
Zboża			
<i>Triticum aestivum</i>	pszenica zwyczajna	7	658
<i>Secale cereale</i>	żyto zwyczajne	6	36
<i>Hordeum vulgare</i>	jęczmień zwyczajny	3	16
<i>Panicum miliaceum</i>	proso zwyczajne	10	76968
<i>Avena cf. sativa</i>	owies cf. zwyczajny	2	4
<i>Cerealia indet.</i>	zboża nieoznaczone	5	70
Rośliny warzywne			
<i>Lens culinaris</i>	soczewica	4	492
<i>Pisum sativum</i>	groch	5	81

Ryc. 2. Giecz, stan. 4, zestawienie znalezisk roślin uprawnych datowanych na IX w.

Ryc. 3. Giecz, stan. 4, zestawienie znalezisk roślin uprawnych datowanych na IX w z wyłączeniem prosa

PODSUMOWANIE

Skład gatunkowy pozostałości roślin uprawnych na stanowisku 1 i 4 w Gieczu jest podobny. Jedyna różnica polega na tym, że na stan. 4 znaleziono także nasiona soczewicy oraz ziarniaki owsa. Dane liczbowe przedstawione na wykresach uwidaczniają różnice pomiędzy proporcjami udziału poszczególnych taksonów w omawianych zbiorach. Na ich podstawie można zarysować dwie, bardzo ogólne tendencje. W materiałach z wieku IX (stan. 4) widoczna jest przewaga znalezisk prosa, sięgająca 98% zbioru. Na kolejnych miejscach pod względem liczebności jest pszenica zwyczajna i soczewica. Odmiennie przedstawia się skład gatunkowy znalezisk z XI–XII w. (stan. 1). Dominującymi gatunkami są tutaj: pszenica tworząca 55% zbioru i żyto (36%). Oba zbiory różnią się także składem gatunkowym chwastów (por. Tab 2), cechą wspólną jest natomiast ich niska frekwencja.

LITERATURA

- Klichowska M.
 1950 Szczątki roślinne z Gieczu powiat Środa z r. 1950 (uzupełnienie oznaczeń i zestawienie). Manuskrypt, niepubl.
 1951 Opracowanie szczątków roślinnych z Gieczu z 1951 r. Manuskrypt, niepubl.
 1952 Zestawienie szczątków roślinnych rozpoznanych z nadesłanych próbek wykopaliskowych w Gieczu, pow. Środa z r. 1952. Manuskrypt, niepubl.
 1953 Szczątki roślinne z Gieczu z badań wykopaliskowych w r. 1951, ZOW, R. 22, z. 3, Poznań, s. 102–104.
 1954 Giecz wczesnośredniowieczny w świetle materiałów botanicznych. Manuskrypt, niepubl.

Kubiak L., Makohonienko M., Polcyn M.

1991 Wstępne doniesienie z badań średniowiecznego mostu/grobli w Gieczu koło Środy Wlkp. SL 2, 217 – 227.

Polcyn M., Wierzbicki J.

1991 Rezultaty paleoekologiczno-archeologicznego rozpoznania terenowego w Gieczu na stanowisku 2. SL 2, 209 – 215.

Polcyn M.

2000 Uwagi na temat wybranych zbiorowisk roślinnych w otoczeniu wczesnośredniowiecznego Ostrowa Lednickiego i Giecza. SL 6, 339 – 350.

w przygotowaniu Plant remains from cultural deposits of limnic origin from medieval Ostrów Lednicki and Giecz.

ÜBERRESTE VON KULTURPFLANZEN UND UNKRAUT AUS DER FUNDSTELLE 1 UND 4 IN GIECZ

Zusammenfassung

Das Ziel des dargestellten Berichts ist archäobotanische Daten aus „trockenen“ Fundstellen Nr. 1 und 4 in Giecz zusammenzustellen sowie Aufmerksamkeit auf eventuelle Tendenzen bei den Komplexen von Makroüberresten auf beiden Fundstellen zu lenken. Im Text werden Angaben ausgenutzt, die in nicht veröffentlichter Zusammenfassung der Untersuchungen aus fünfziger Jahre (Klichowska, 1954) enthalten sind sowie Ergebnisse der neuesten archäobotanischen Analysen, die in der Paläoökologischen Abteilung des Museums der Ersten Piasten auf Grund von Material aus der Fundstelle Nr. 4 durchgeführt werden.

ABBILDUNGEN

Abb. 1. Giecz, Fst. 1, Zusammenstellung von Funden der Kulturpflanzen, die nach Angaben von Klichowska (1954) in 11. – 12. Jh. datiert werden

Abb. 2. Giecz, Fst. 4, Zusammenstellung von Funden der Kulturpflanzen, die in 9. Jh. datiert werden

Abb. 3. Giecz, Fst. 4, Zusammenstellung von Funden der Kulturpflanzen, die in 9. Jh. datiert werden, mit Ausnahme von Hirse

TABELLEN

Tab. 1. Zusammenstellung von Funden der Kulturpflanzen aus der Fundstelle Nr. 1 in Giecz, nach Klichowska (1954)

Tab. 2. Zusammenstellung von Unkrautfunden aus den Fundstellen 1 und 4 in Giecz

Tab. 3. Zusammenstellung von Funden der Kulturpflanzen aus der Fundstelle Nr. 4 in Giecz